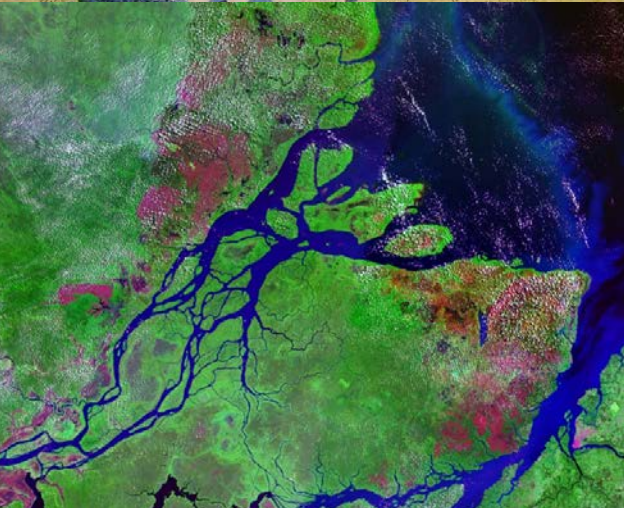
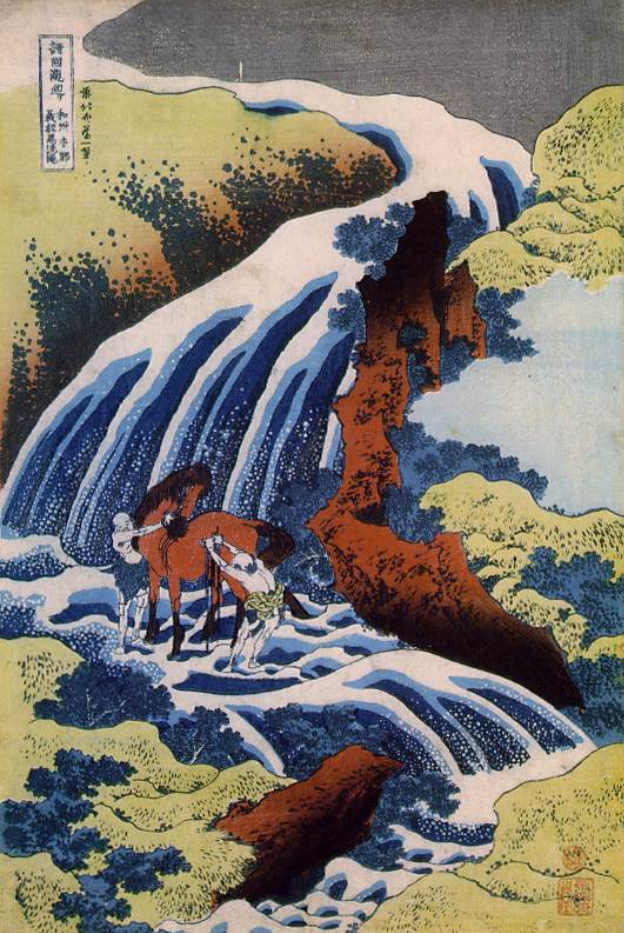

Zdeněk Máčka

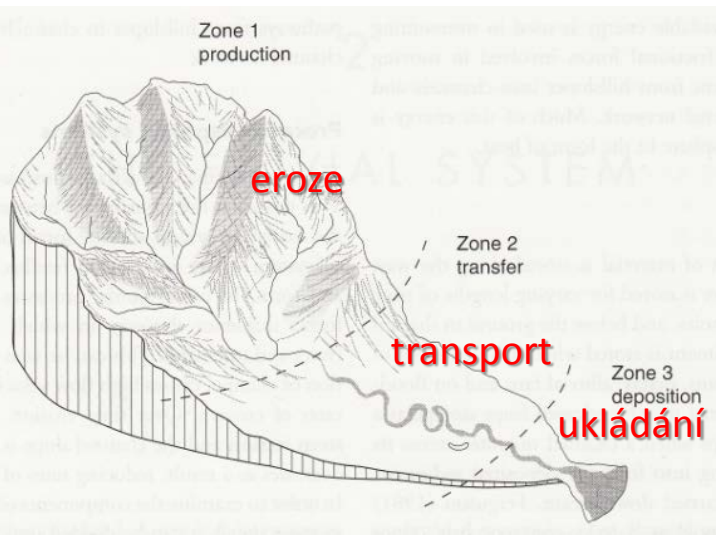
20051 *Geomorfologie (8)*

Modelační činnost řek

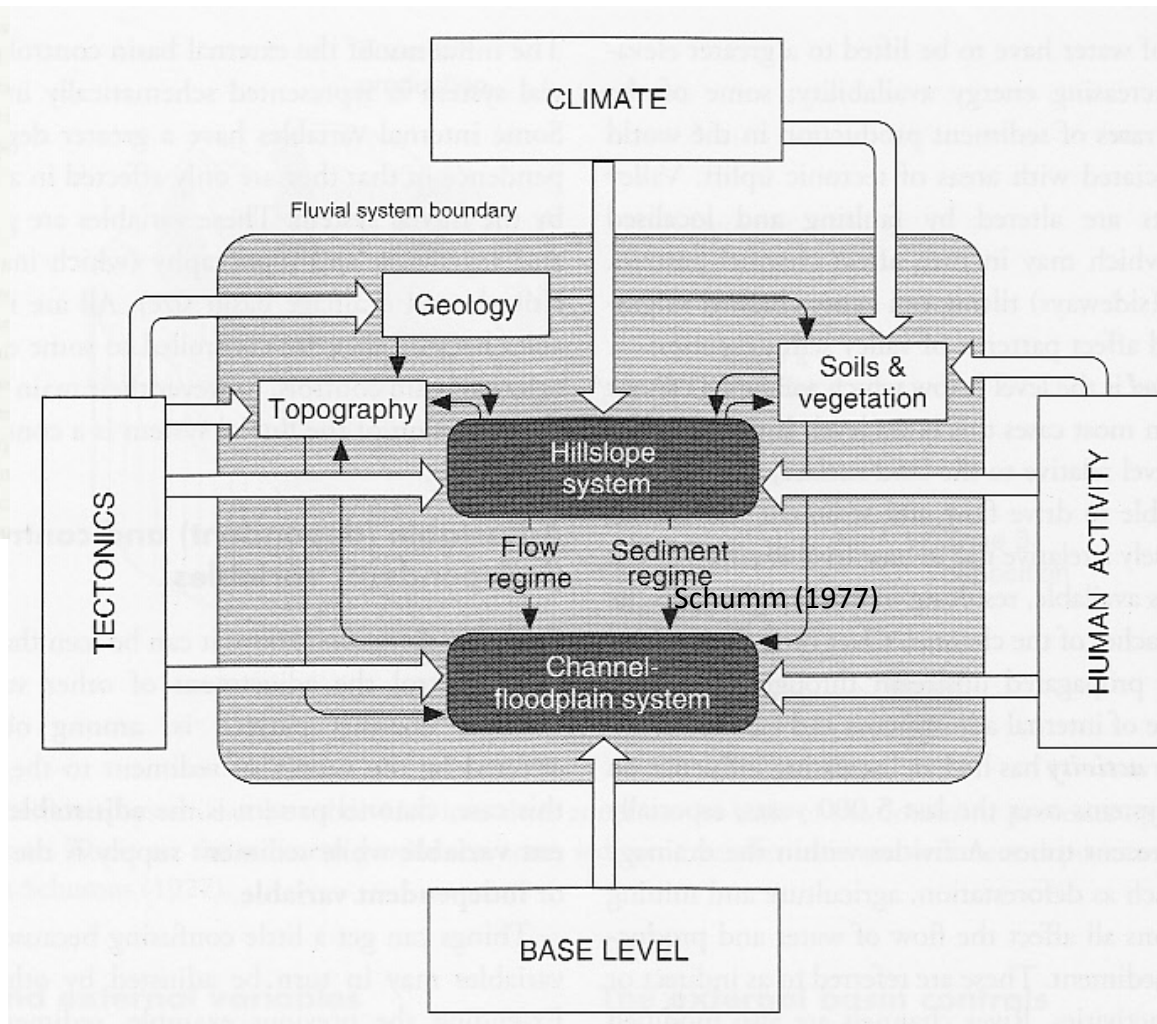

Fluviální systém zjednodušená reprezentace

Režimy fungování:
agradace
degradace (zahlubování)

Proměnné fluviálního systému:
nezávislé
závislé

Rozdíl mezi potokem /stream/ a řekou /river/?
Potok přeskočíte, řeku už ne

Říční síť

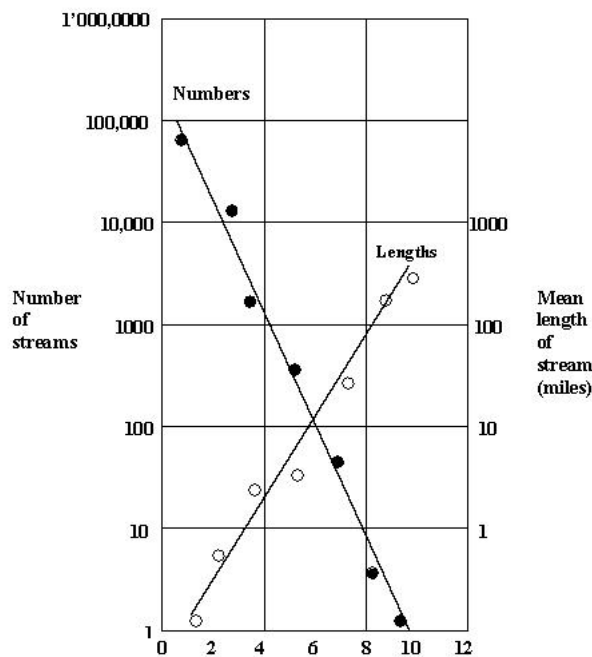
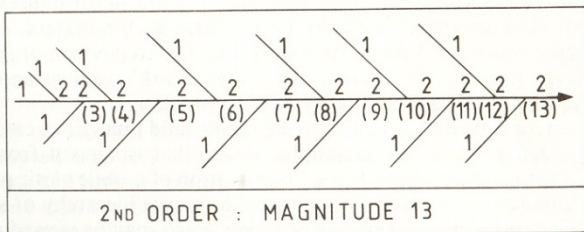
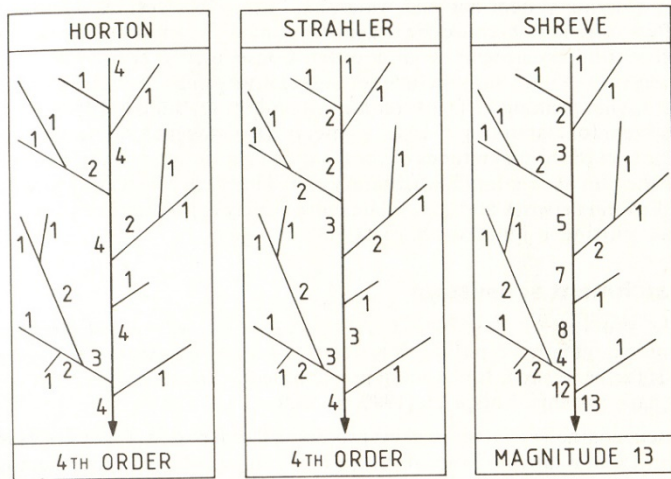
Erozní (údolní) síť: zahrnuje i občasné a periodické vodní toky

Říční síť: zahrnuje pouze stálé vodní toky

Vybrané charakteristiky údolní sítě:

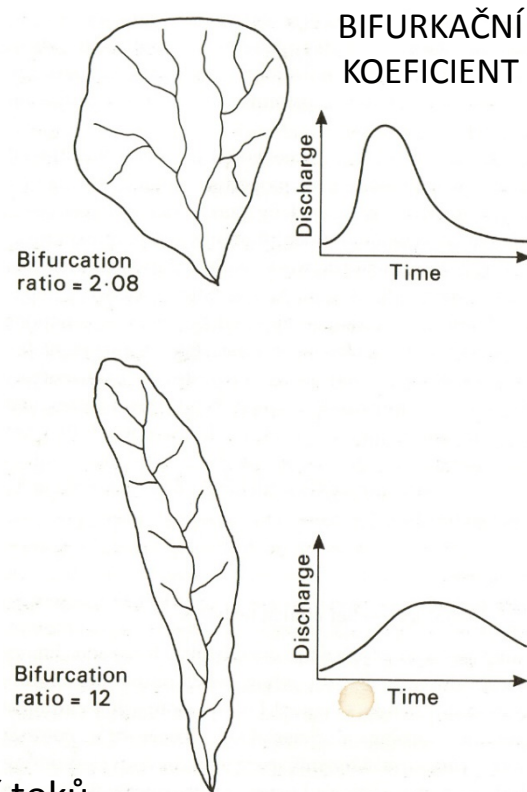
- řád toku (Strahler, Shreve /magnitudo/, ...)
- hustota údolní sítě $Dd = \frac{\sum L}{A}$ (km.km⁻²)
- index zabezpečení toku $C = \frac{A}{\sum L} = \frac{1}{Dd}$ (m².m⁻¹)

Vliv tvaru povodí na povodňový hydrogram

Hortonovy zákony

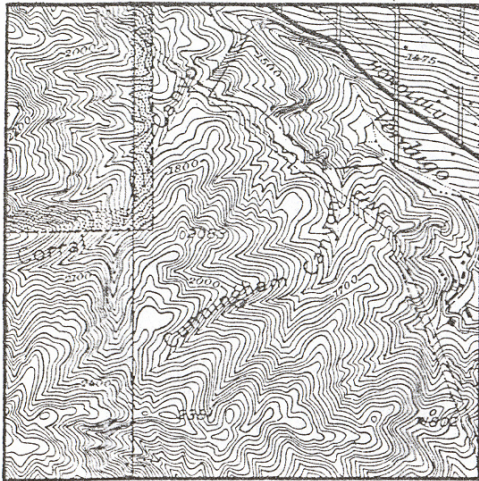
řád → počet, délka a plocha povodí toků

Hustota údolní sítě

jižní Kalifornie

A.

Pennsylvánie

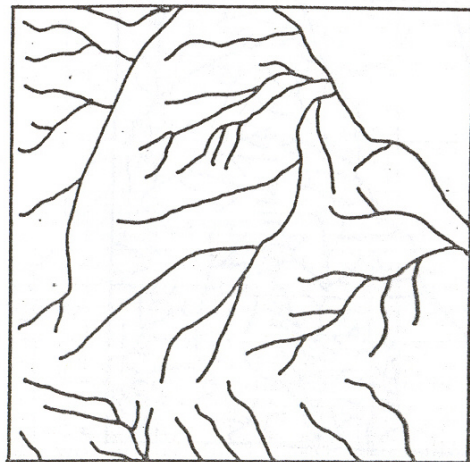

A.

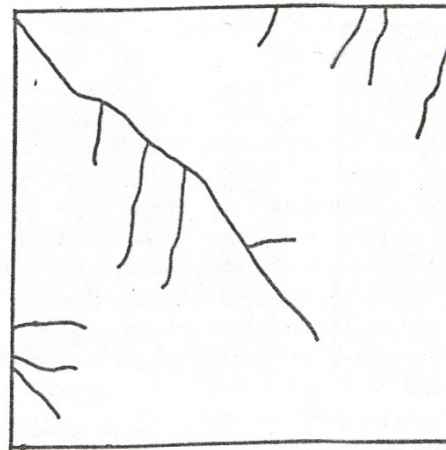

JV Navarro

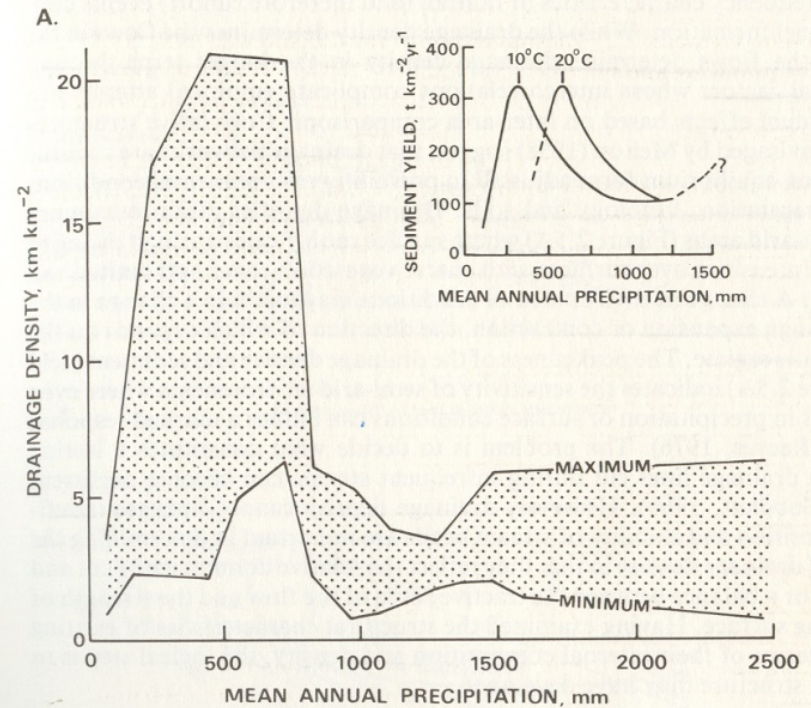
barrancos, Sierra Espuña
badlands – oblasti s nejvyšší
hodnotou hustoty údolní sítě

B.

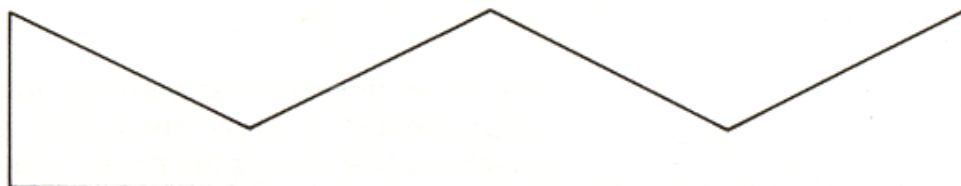
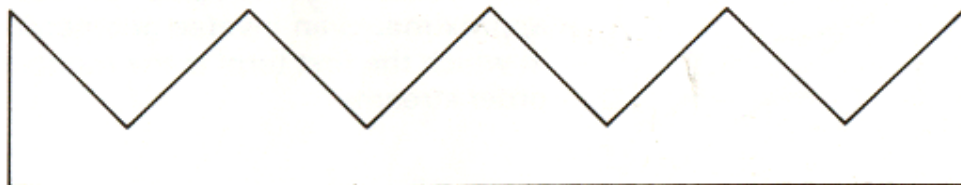
B.

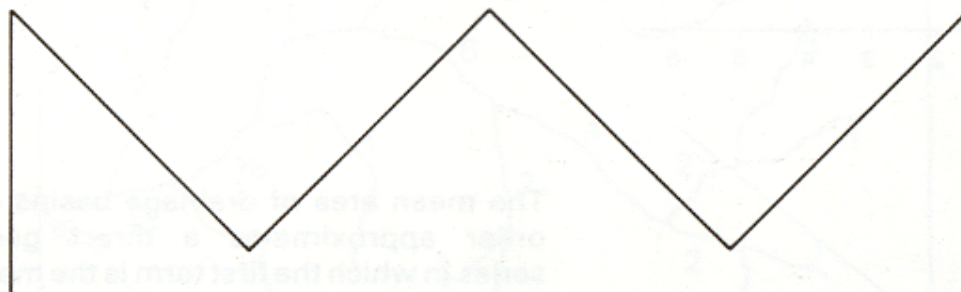

Vzájemné vazby mezi
horizontální
(hustota údolní sítě)
a
vertikální
(relativní převýšení)
členitostí reliéfu

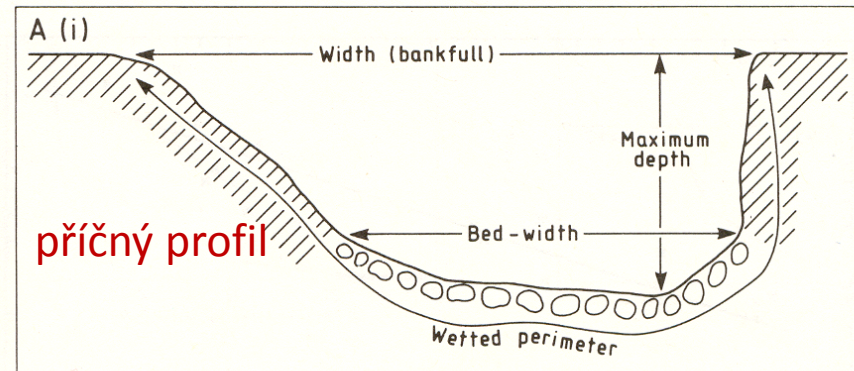
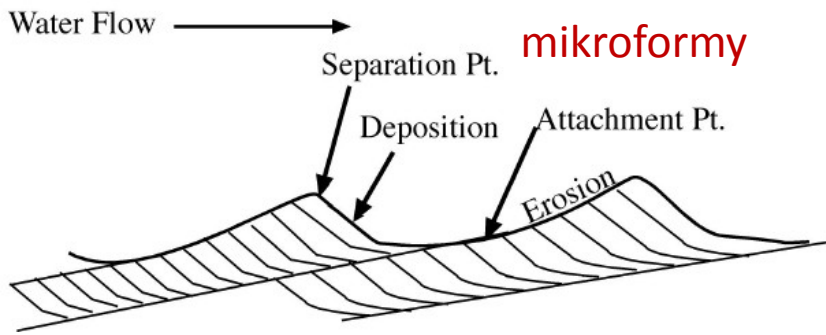
RELIEF CONSTANT: DRAINAGE DENSITY VARIES

DRAINAGE DENSITY CONSTANT: RELIEF VARIES

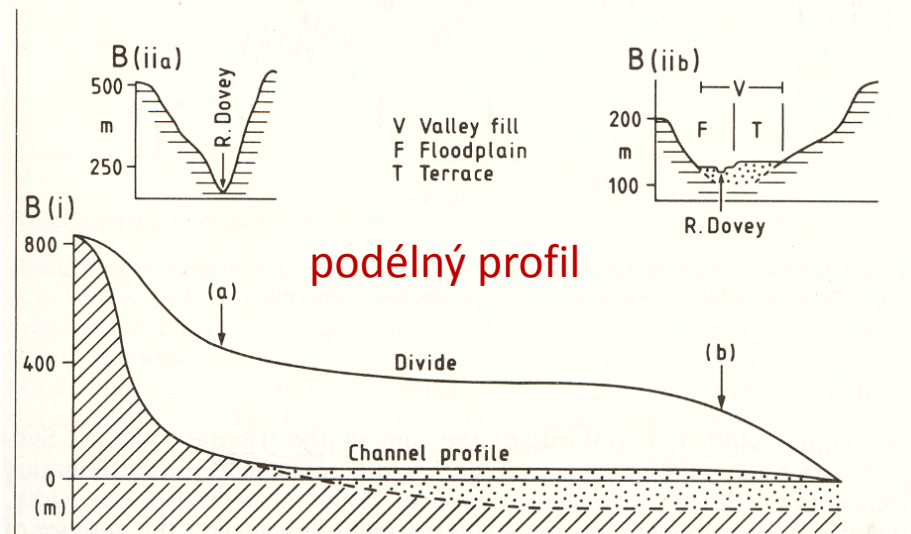
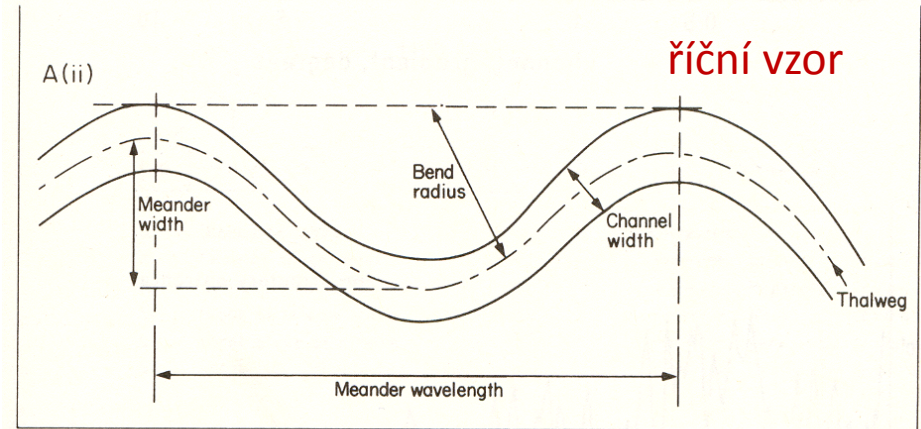

Tvar koryta

- Utváření dna (mikroformy)
- Příčný profil
- Říční vzor
- Podélný profil

Hydraulická geometrie říčních koryt

Hydraulická geometrie popisuje změny tvaru koryta v závislosti na průtoku:

$$w \cdot d \cdot v = Q$$

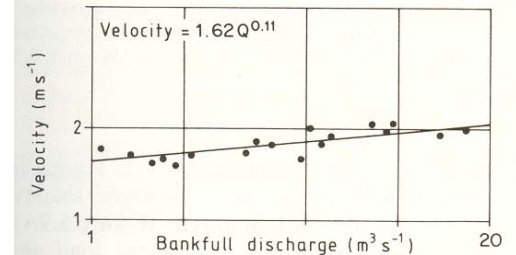
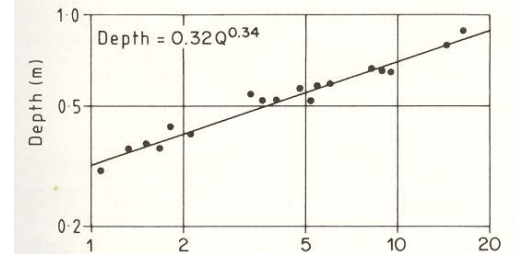
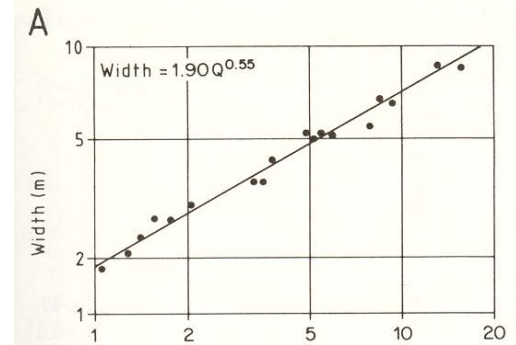
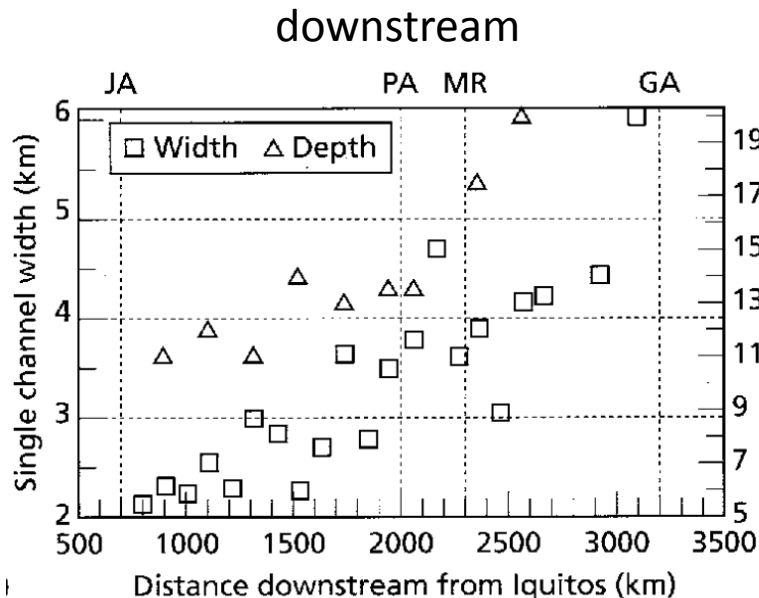
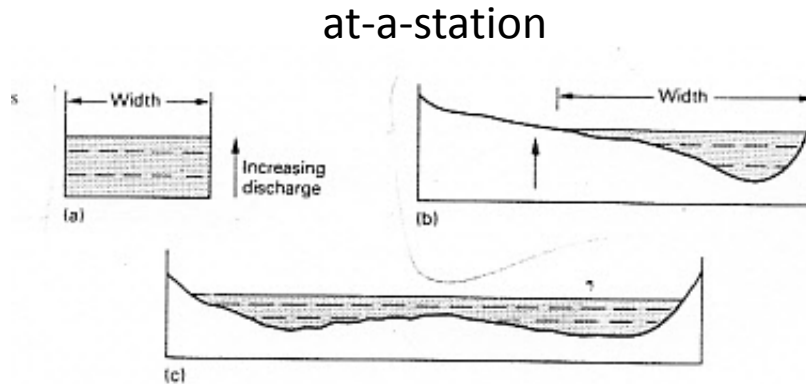
$$w = aQ^b$$

$$d = cQ^f$$

$$v = kQ^m$$

$$b + f + m = 1$$

$$a \cdot c \cdot k = 1$$

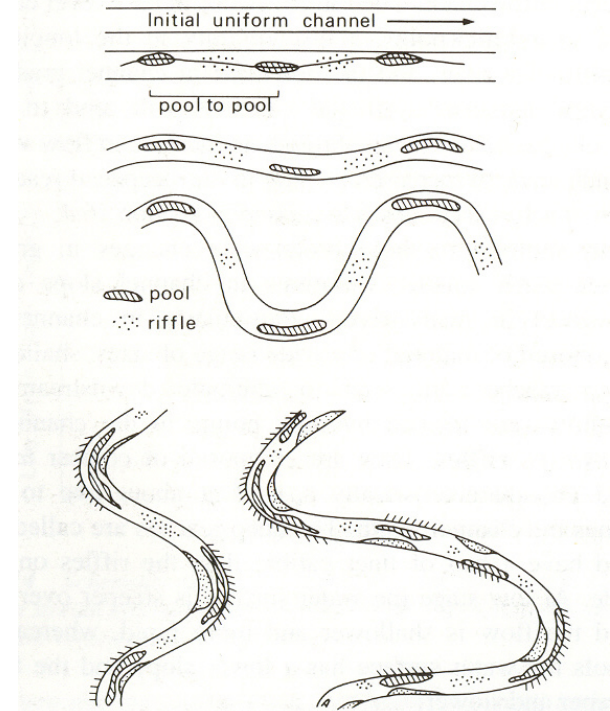
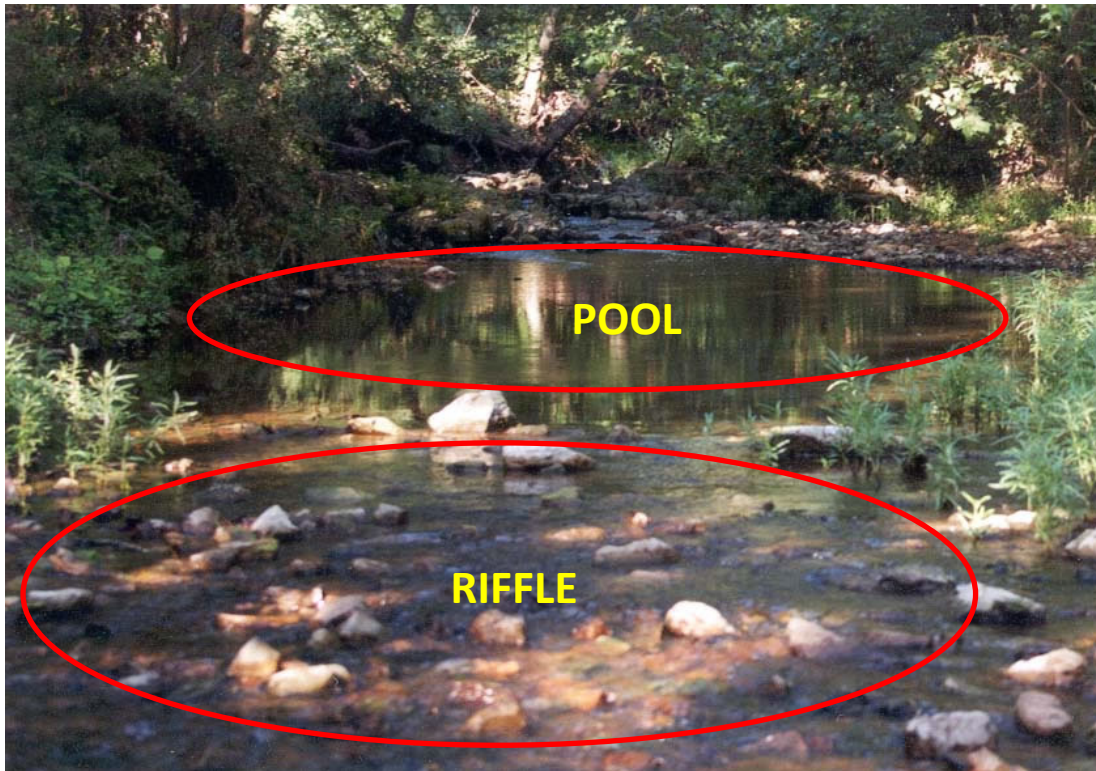
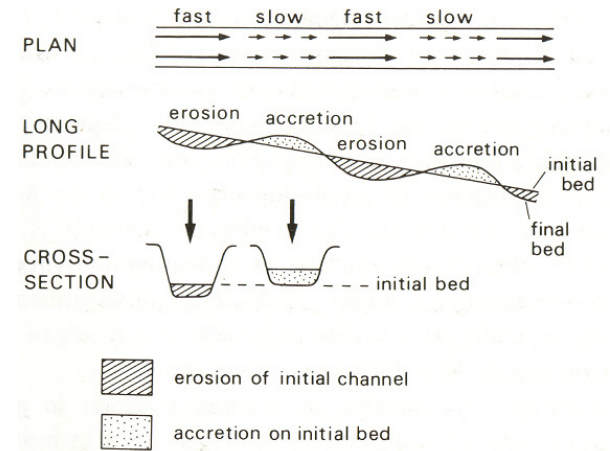
Sekvence mělčin a tůní /riffles & pools/

Mělčiny – mělká voda, hrubší sedimenty, větší rychlost proudění

Tůně – jemnější sedimenty, hluboká voda, pomalejší proudění

Vyšší vodních stavy – reverze → voda proudí rychleji v tůních, silnější eroze

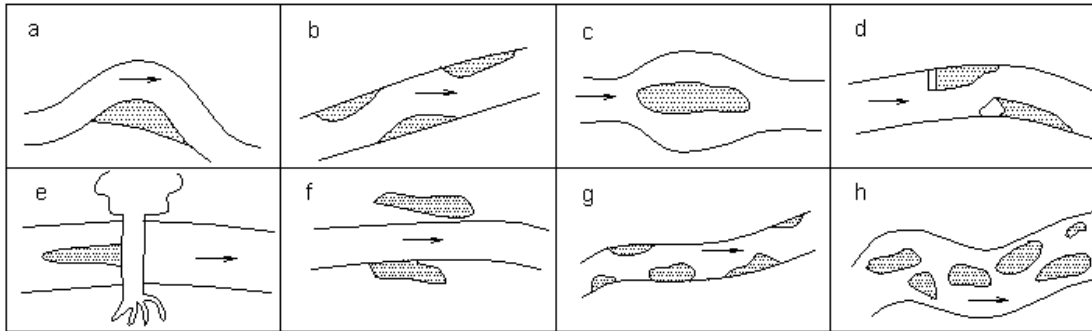
Rozestupy mělčin: 5 – 7 násobek šířky koryta

Říční lavice /bars/

TYP	morfologie
jesešní	konvexní břehy meandrů
střídavé	střídavě po obou stranách koryta
příčné, diagonální	kolmo nebo šikmo k proudění
centrální	typické pro divočící toky
soutokové	pod soutokem

a - meander point bars, b - alternate bars, c - mid-channel bars,
 d - downstream of obstruction bar, e - upstream of obstruction bar
 f - crevasse splay deposits, g - irregular bar, h - braided bar

rahmaputra
 koryto zahlcené zvětralinami z hor

Říční půdorysné vzory /channel pattern/

Koryta vodních toků:

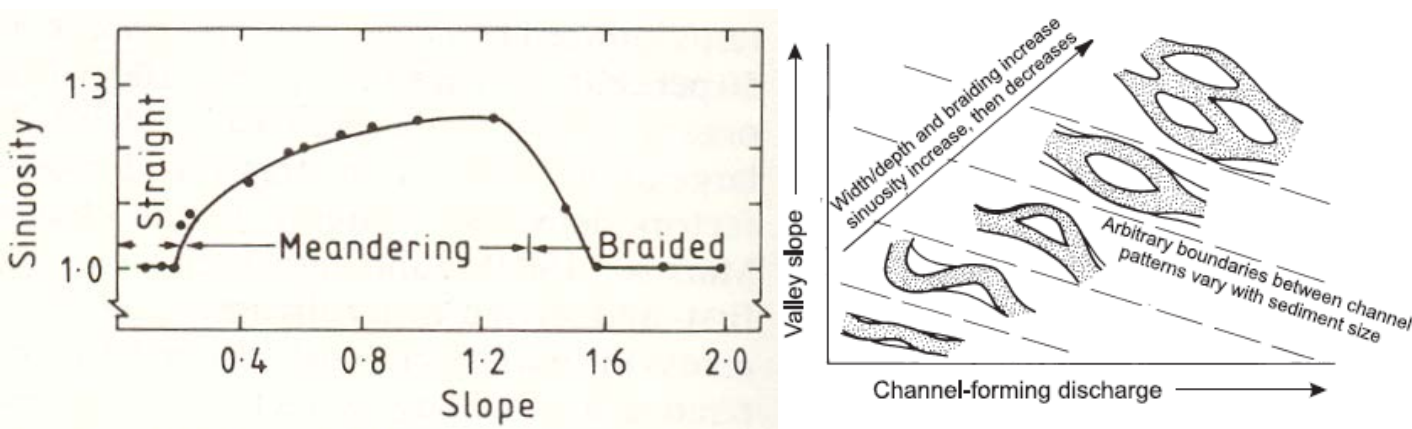
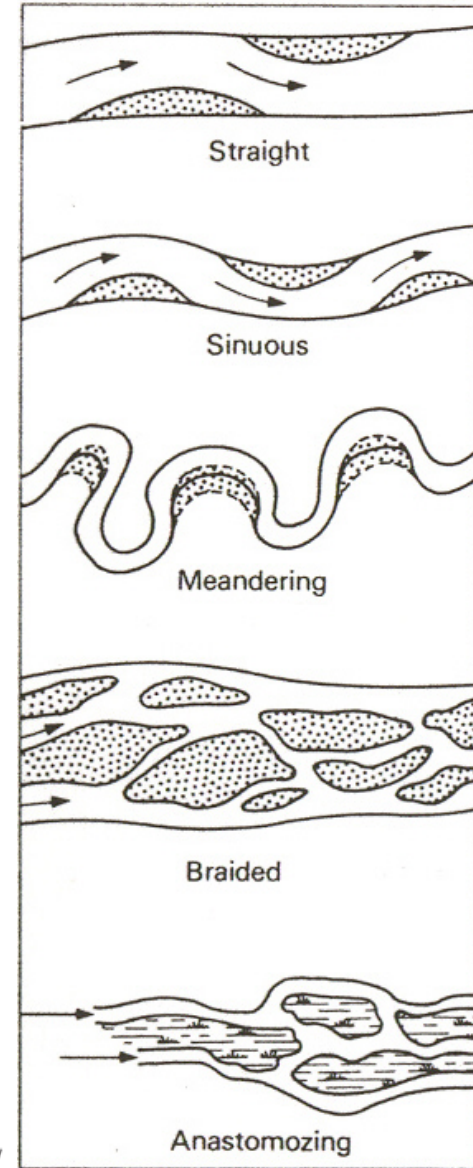
- skalní
- aluviální

Aluviální toky: říční vzor /channel pattern/

- přímé
- meandrující
- divočící
- anastomózní toky

Kritéria pro klasifikaci říčních vzorů:

- křivolakost ($>1,5$ meandrující),
- rozdělení do ramen – ano/ne.

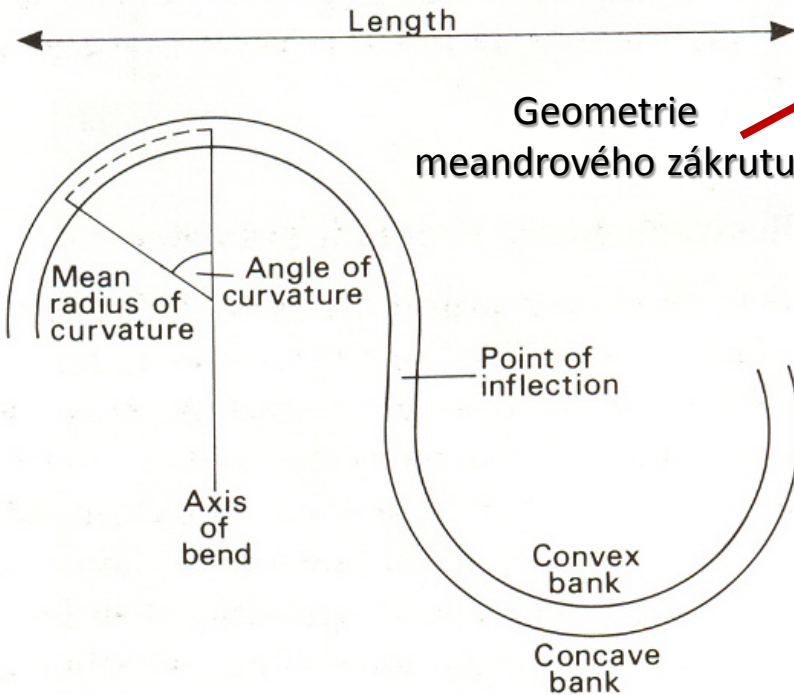

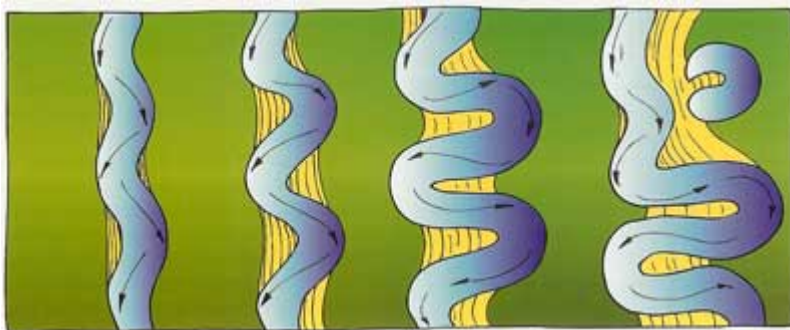
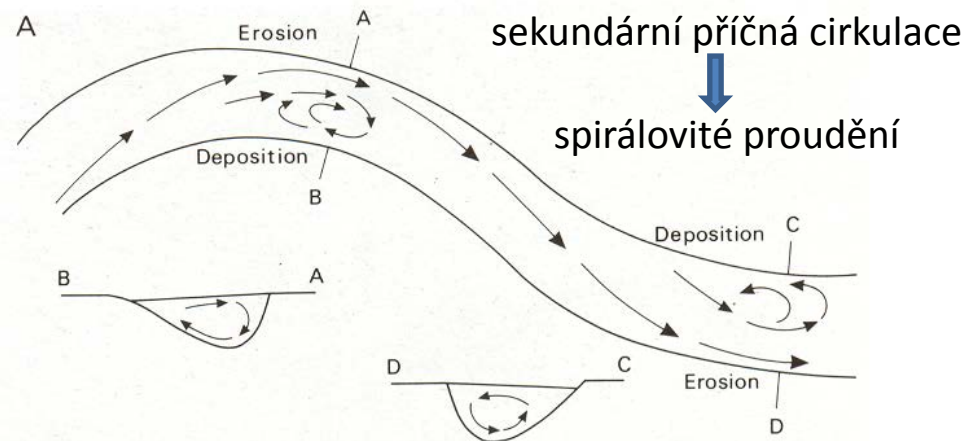

Meandrující řeky

- vrchol meandru, inflexní body, osa meandru
- výsep (eroze; břehová nátrž), jeseň (akumulace)
- $\text{rádius} + \text{vlnová délka} + \text{amplituda}$ (šířka meandrového pásu)

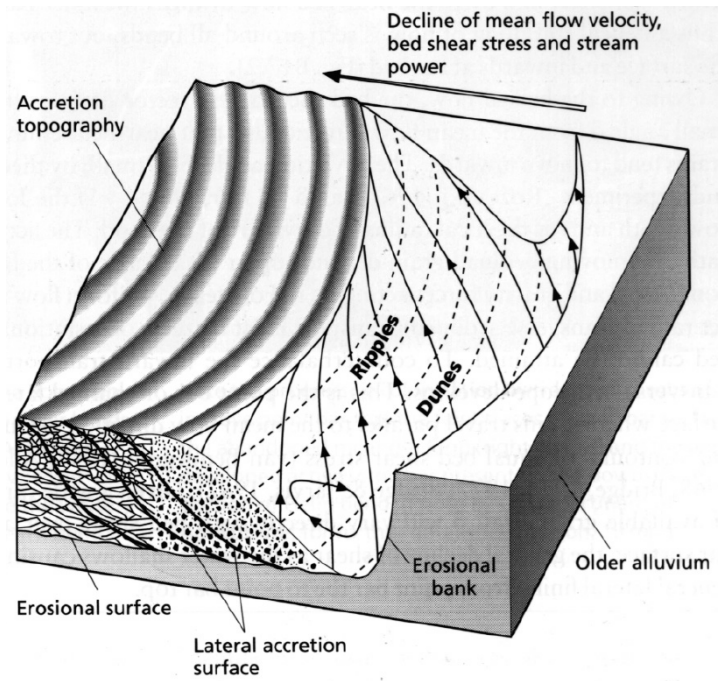

Proudění vody v meandrujících korytech

Vývoj meandrování z přímého koryta

Jesep /point bar/

cross-lamination
 cross-bedding
 decreasing grain size
 skin-friction line
 constant stream power

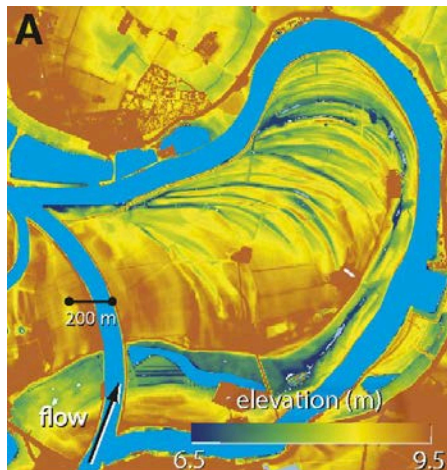
stabilní

LATERÁLNÍ AKTIVITA
MEANDRŮ

aktivní
jesepy bez vegetace,
nátrže

Jesepy typu scroll bar

ZAKLESLÉ MEANDRY

Divočící řeky

Faktory ovlivňující vznik divočení:

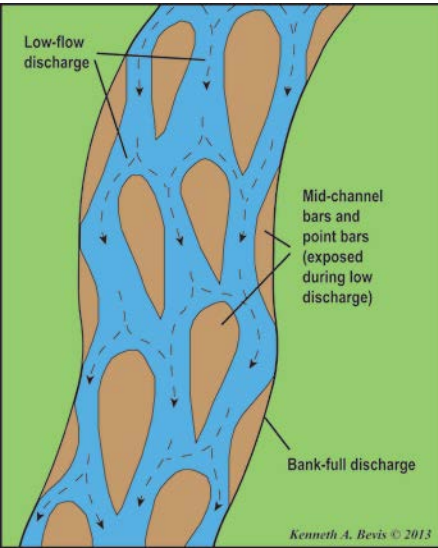
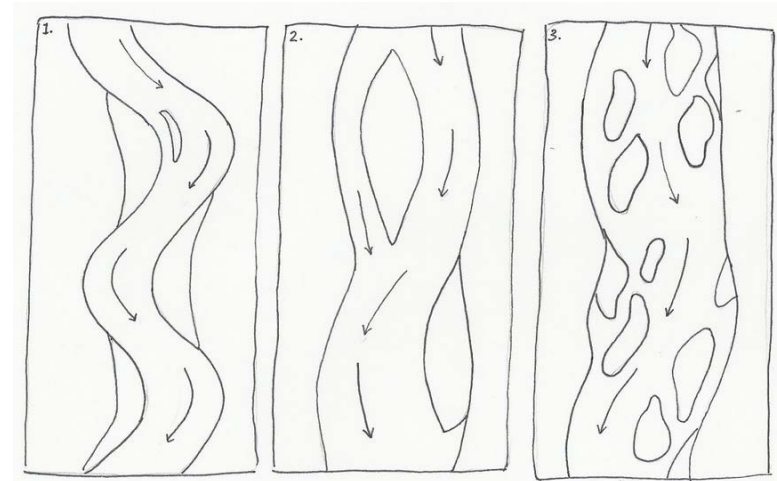
- velké množství dnových splavenin
- snadno erodovatelné břehy
- značně proměnlivý průtok
- větší sklon koryta

Častá prostředí:

podhorské oblasti

proglaciální, glacifluviální

Vývoj divočení z křivolakého koryta

Index divočení

Jak lze vyjádřit míru divočení?

Anastomózní řeky

Ramena obtékající vegetací stabilizované ostrovy

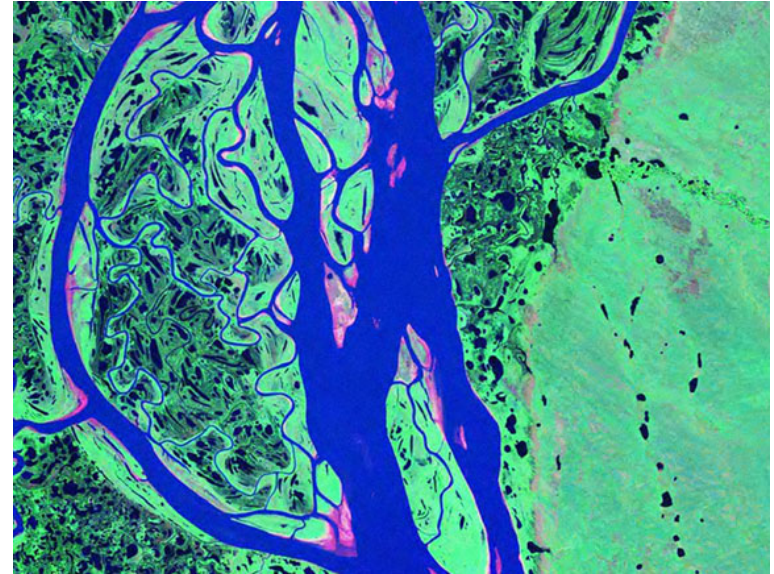
Vznik ostrovů – *avulze* = náhlé vytvoření nového koryta v nivě odbočením řeky

Velká variabilita morfologie, obvykle ale:

- malý sklon
- jemnozrnné sedimenty

Faktory ovlivňující vznik větvení:

- proměnlivý hydrologický režim (časté povodně)
- břehy odolné proti erozi
- časté vylití vody z koryta (zanesení koryta sedimenty, dřevní či ledové nápěchy)

Mackenzie River, Kanada

Saskatchewan River, Kanada

Columbia River, Washington

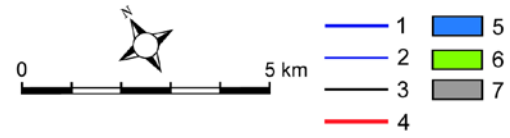
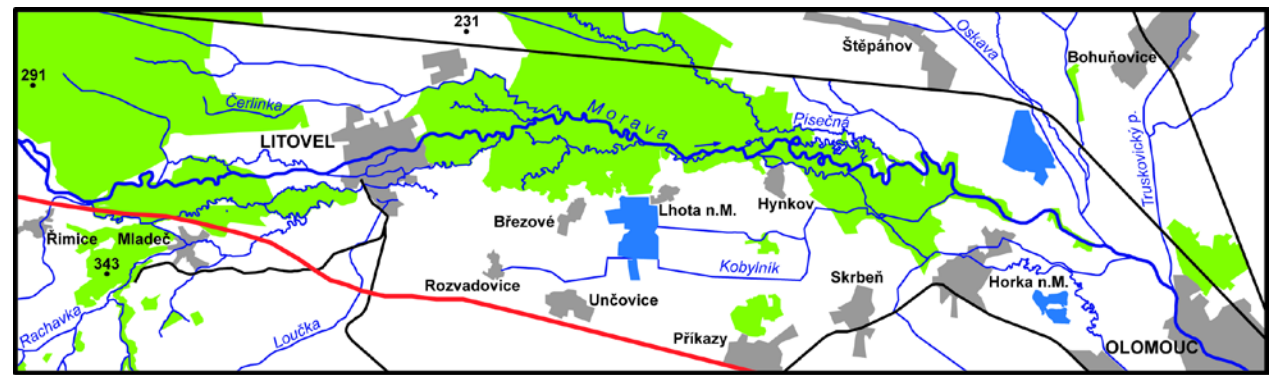

vnitřní delta Okavango, Botswana

Lichtensteinská lesní hospodářská mapa
Větvení Moravy pod Litovlí, 19. století

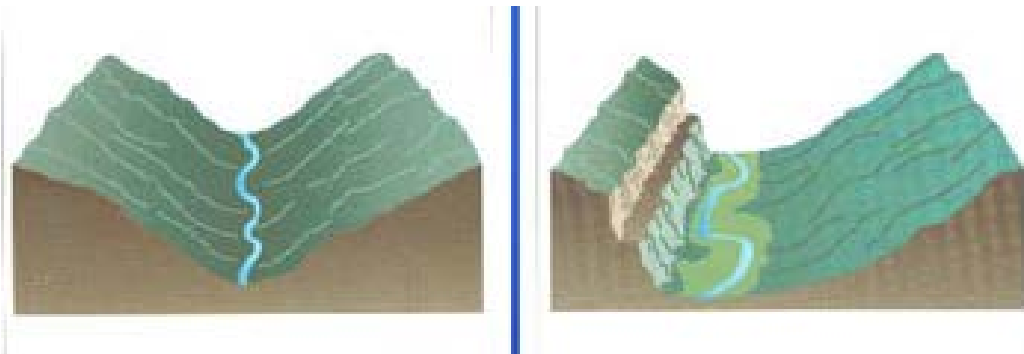
Anastomóza Moravy v Litovelském Pomoraví

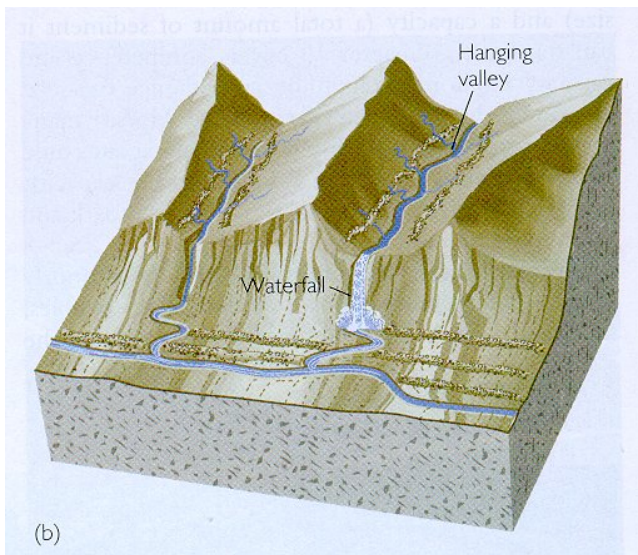

Údolí

symetrické a asymetrické údolí
asymetrie: výšková, sklonová

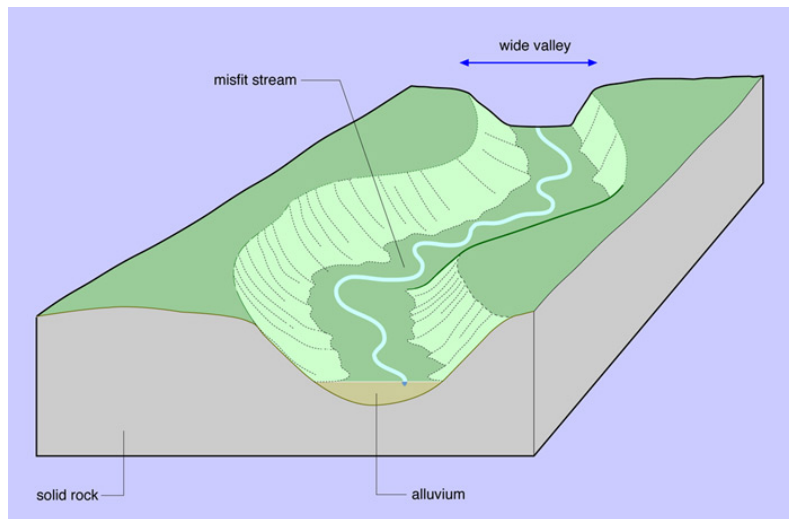
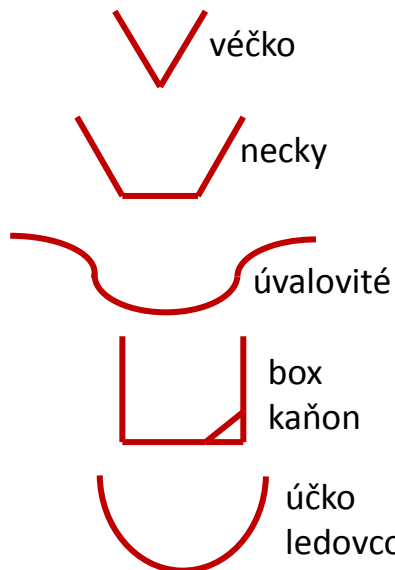

Jaké mohou být příčiny asymetrie?

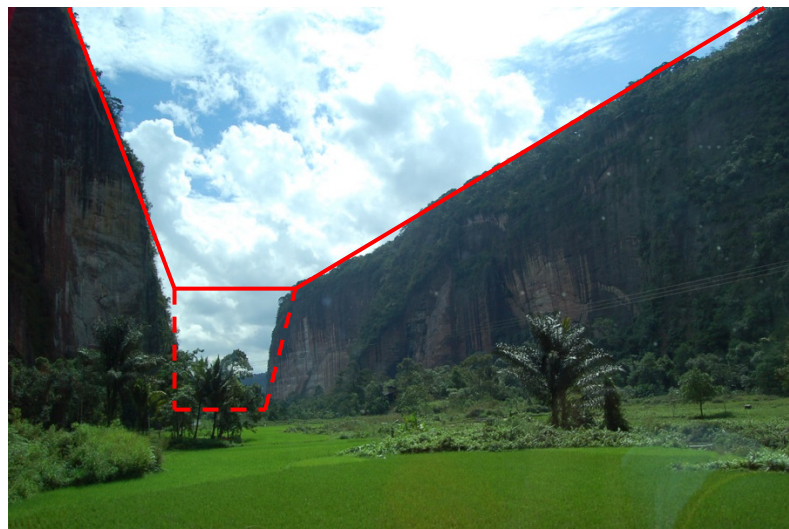

visuté údolí

Tvary příčných
údolních profilů

underfit (misfit) stream
malý vodní tok protéká širokým,
hlubokým údolím

valley in valley

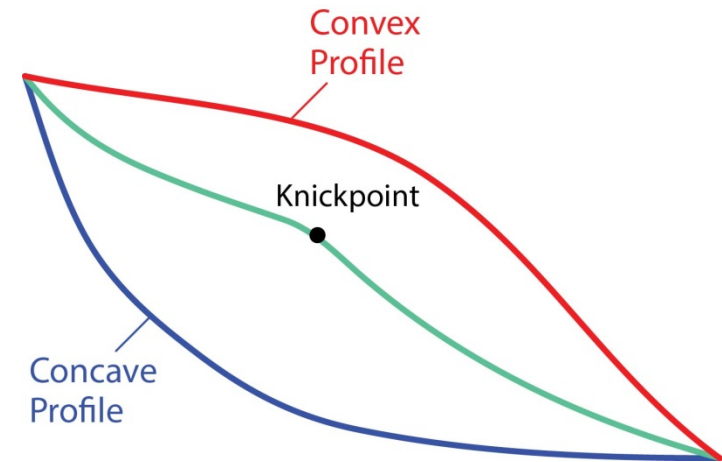
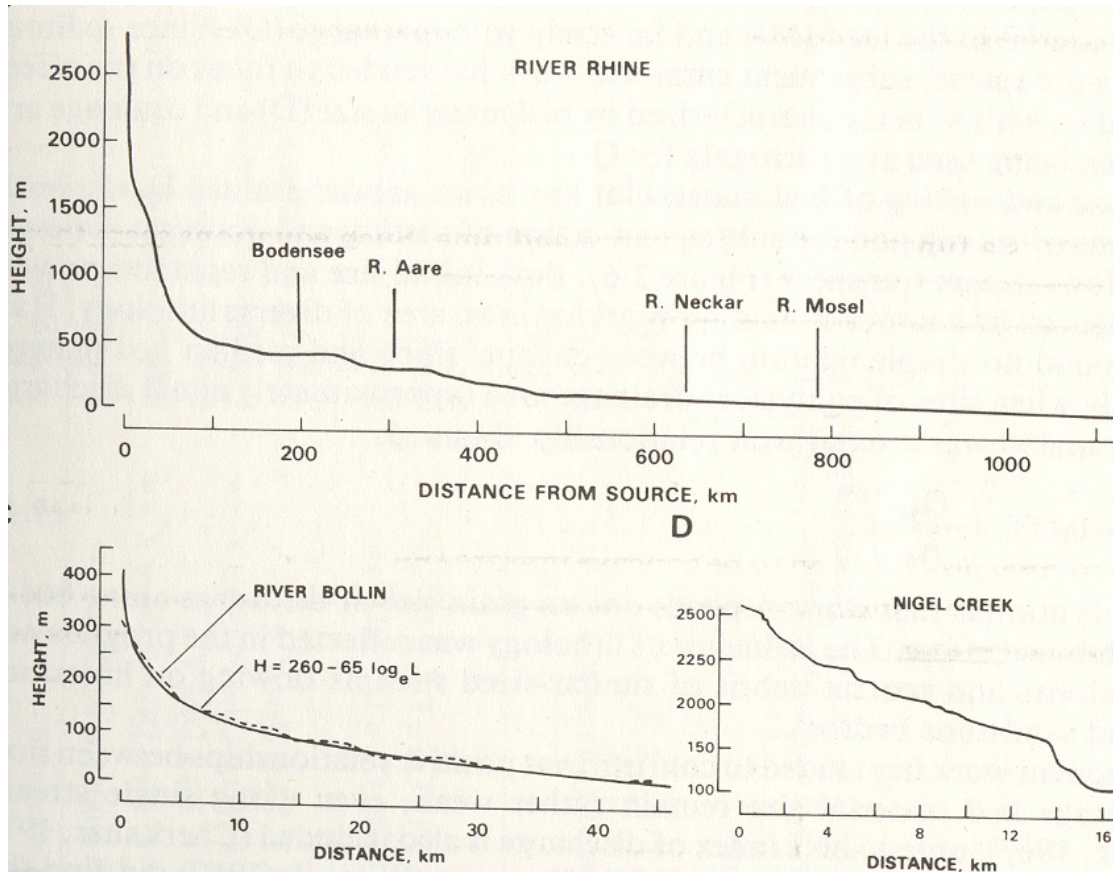
Podélný profil řeky

Růst průtoku, pokles sklonu, zjemňování sedimentů po proudu

konkávní tvar podélného profilu

Lom spádu – litologie, pokles erozní báze, tektonické pohyby

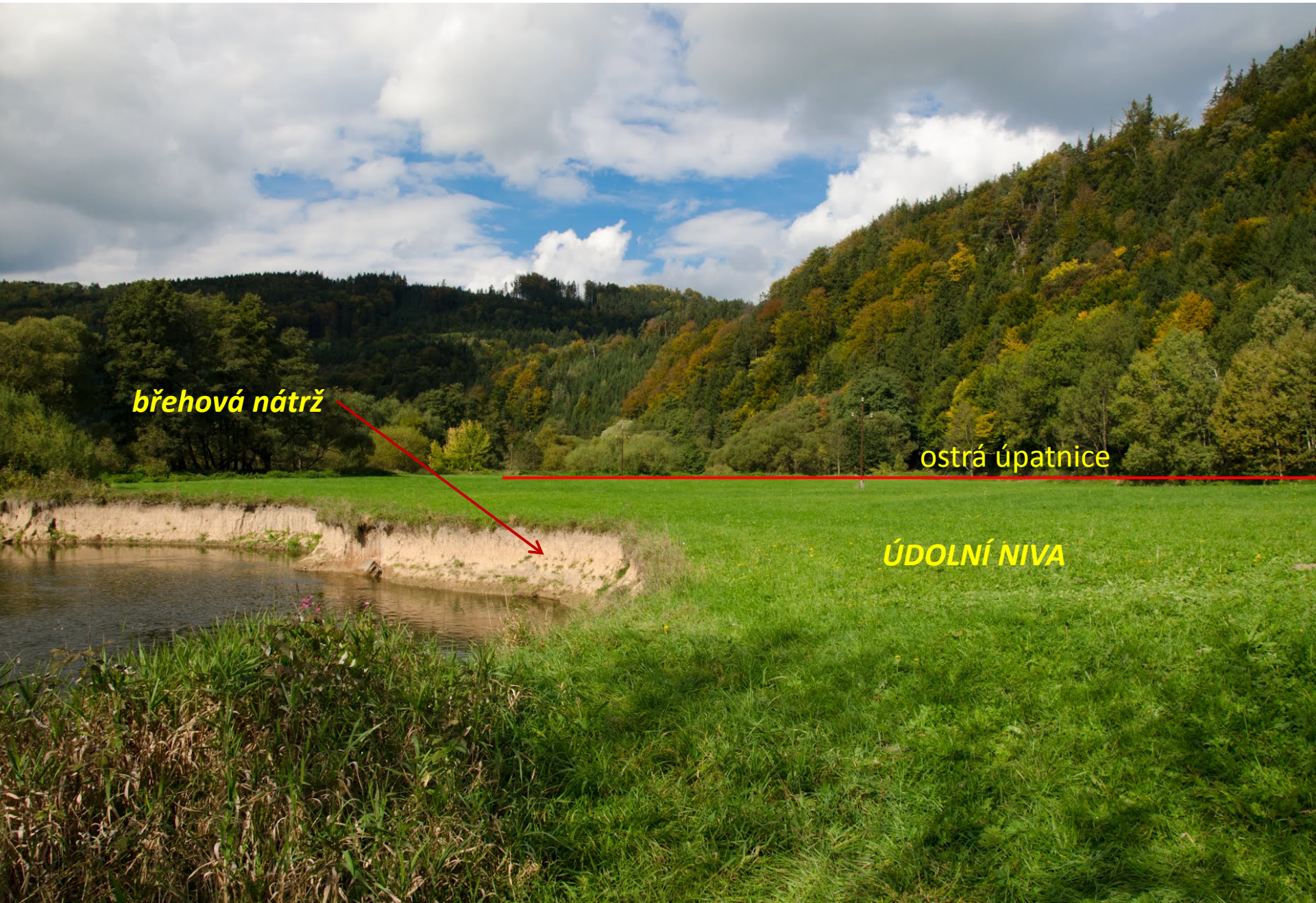

Konvexní profil
častější v semiaridních oblastech

Co je zde za tvar?

ÚDOLNÍ NIVA ↔ POŘÍČNÍ NIVA
Tichá Orlice, Bezprávi

břehová nátrž

ostrá úpatnice

ÚDOLNÍ NIVA

Údolní niva /floodplain/

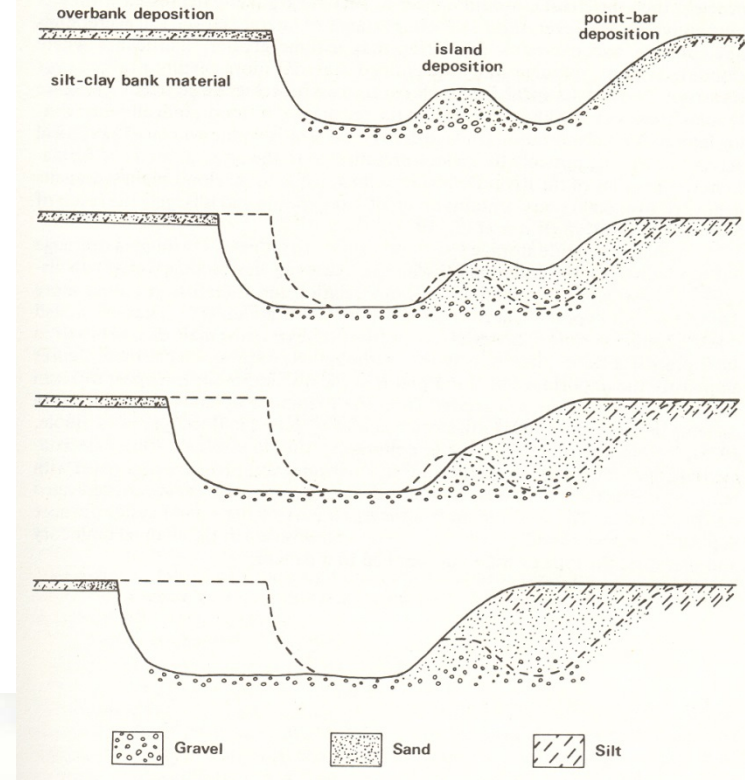
Sedimentace v nivě:

- vnitro-korytová, laterální akrece
- vně-korytová, vertikální akrece

Obvykle převažují vnitro-korytové sedimenty (cca 90%)

Charakter sedimentace závisí na říčním stylu: meandrování, větvení, divočení

Model vzniku nivy laterální akrecí

Moravičanská jezera

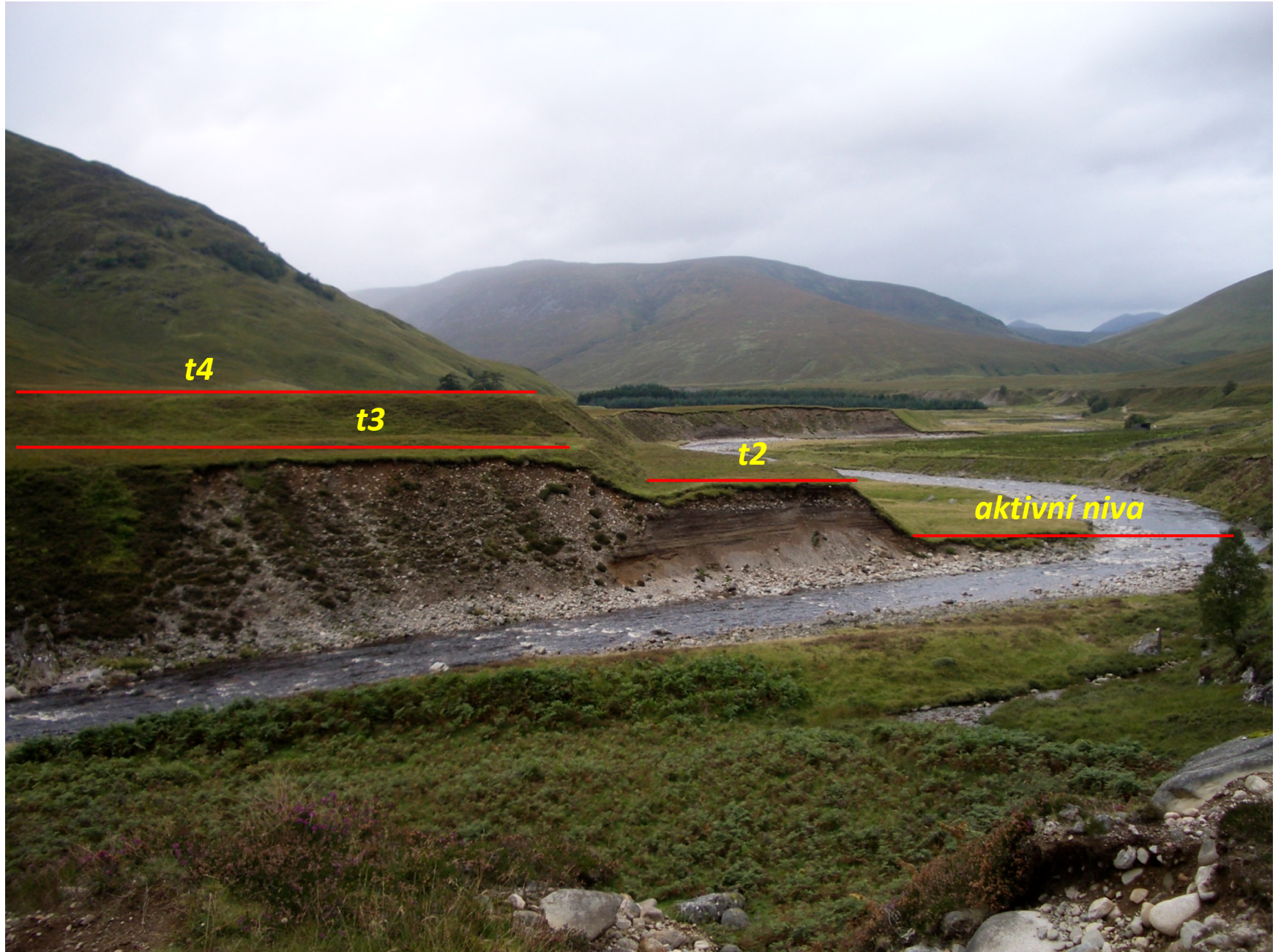
Stratigrafie našich niv:

- písčité štěrky (svrchní pleistocén)
- povodňové hlíny (holocén)

Údolní terasa = vysoká niva (viselský glaciál)

Co je zde za tvar?

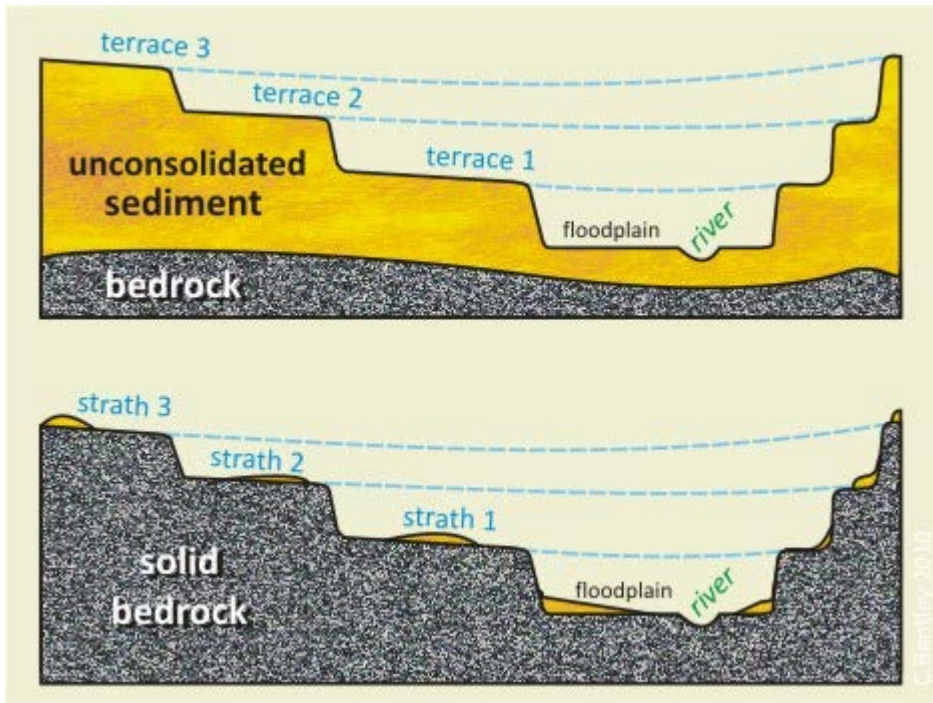
Říční terasa

skalní terasa (strath)

aluviální terasa

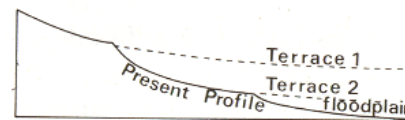
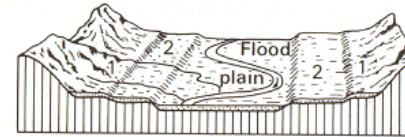
Plošina v údolním svahu, původní údolní dno zanechané ve vyšší poloze po zahloubení řeky

Zde je rozdíl mezi oběma ...

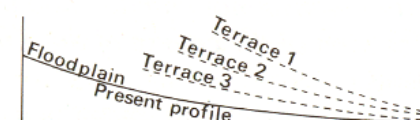
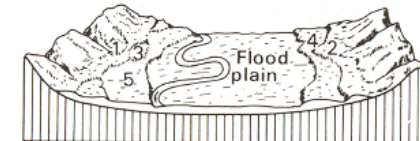
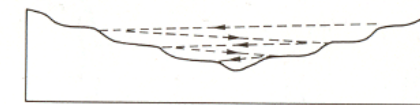

Vznik párových a nepárových teras

A Paired, poly-cyclic terraces

B Unpaired, non-cyclic terraces

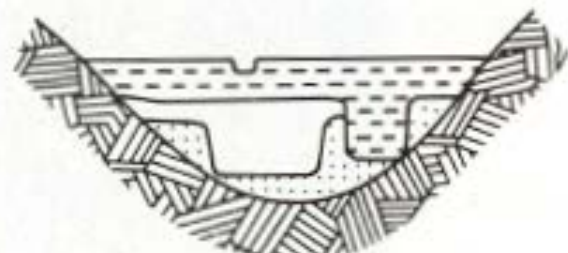
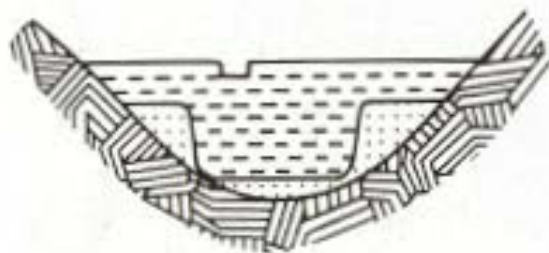

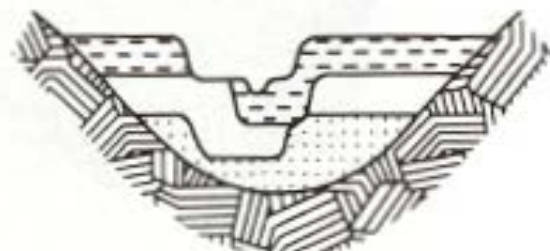
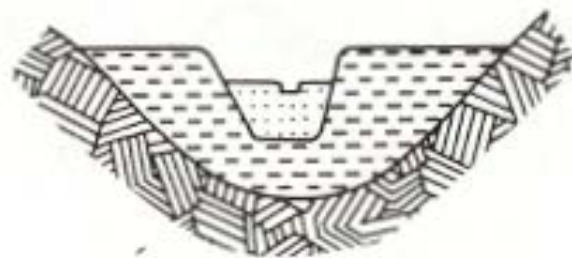
Počet teras nutně nevypovídá o počtu erozních fází ...

Kolik fází zahlubování a kolik fází agradace zde proběhlo?

Kolikrát byl překročen erozně-akumulační geomorfologický práh?

A No terrace

B One terrace

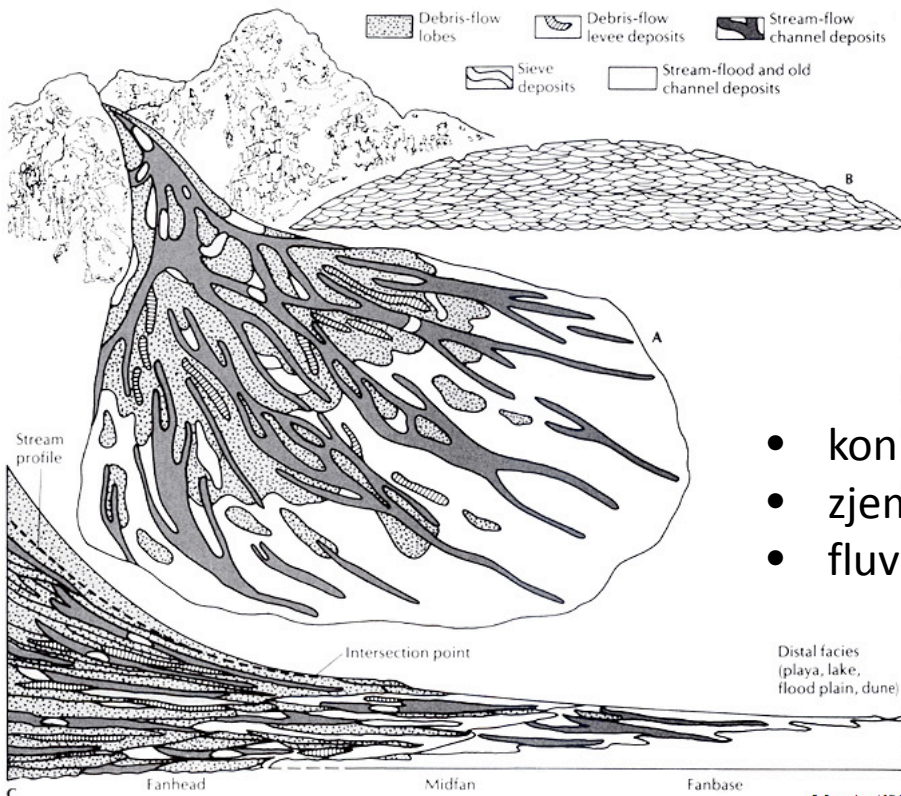
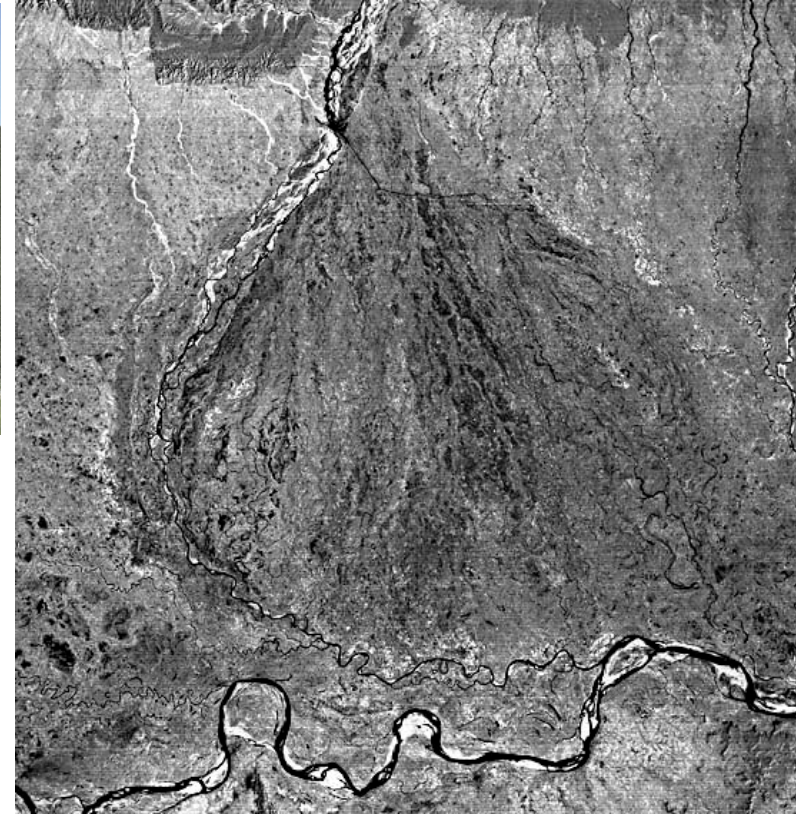
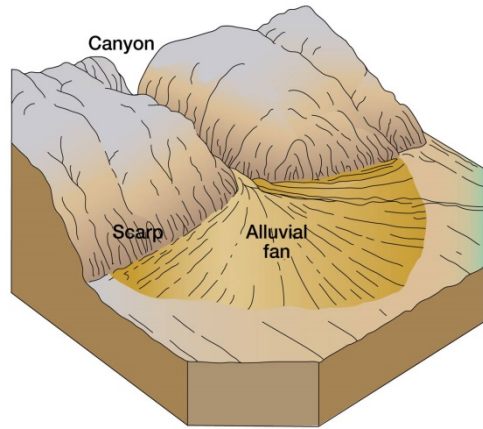

C Two terraces

Náplavový kužel /alluvial fan/

Nyainqentangla Mountains (Tibet)

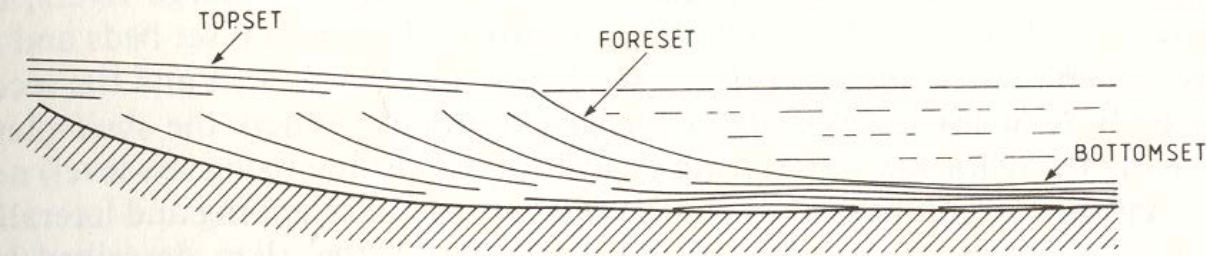
Kosi mega-fan (Nepál, Indie)

- konkávní podélný (5° - 1°), konvexní příčný profil
- zjemňování sedimentů po proudu
- fluvialní + svahové (debris flow) sedimenty

Delta

Zřetelné vyřídění sedimentů: TOPSET (hrubší korytové a vněkorytové uložení), FORESET, BOTTOMSET (materiál unášený v suspenzi)

